

รายงานการวิจัย
เรื่อง
ระบบการจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของ
ชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
Management Systems of Community
Common Land in Northeast Thailand

• B10718080

โดย

• 10642754

ประสิทธิ์ ประครองศรี

สำอองค์ หอมชื่น

วิเชียร เกิดสุข

วิเชียร แสงโชติ

สถาบันวิจัยและพัฒนา

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2537

สนับสนุนทุนวิจัยโดย CIDA ISBN 974-556-833-3
(สงวนลิขสิทธิ์)

คำนำ

รายงานการวิจัยเรื่อง "ระบบการจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" เป็นผลจากการรวบรวม ศึกษา วิเคราะห์และประมวลองค์ความรู้ที่มีอยู่ทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบประเภท ขนาดพื้นที่ การใช้ประโยชน์ การจัดการ และบริหารพื้นที่กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะช่วยทำให้พื้นที่สาธารณประโยชน์ได้คงสภาพและสามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่ชุมชนได้อย่างเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต เนื้อหาสาระที่ค้นพบจากการวิจัยเรื่องนี้ได้เสนอให้เห็นว่า พื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่าที่รวบรวมได้มีเนื้อที่มาก ประเภทที่สำคัญได้แก่ ที่ดอน ทำเลเลี้ยงสัตว์ และแหล่งน้ำสาธารณะ กระจายอยู่ทั่วไปในภูมิภาคนี้ ชาวบ้านเคยใช้ประโยชน์มาก จนกระทั่งสามารถพึ่งพาตนเองได้ระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในเรื่องอาหารป่าและไม่ใช้สอย ชุมชนจัดการและบริหารให้บังเกิดประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันโดยอาศัยกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับที่ร่วมกันกำหนดขึ้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่น่าสนใจ

ในปัจจุบันเกิดความขัดแย้งเป็นกรณีพิพาทกันเพิ่มมากขึ้นระหว่างบุคคลต่าง ๆ อันมีสาเหตุมาจากการเข้าไปตักตวงผลประโยชน์ และบุกรุกครอบครองพื้นที่สาธารณะเหล่านั้น พื้นที่สาธารณะหลายแห่งได้สูญสิ้นไป จนกระทั่งรัฐบาลต้องมีการตรากฎหมายขึ้นมาบังคับใช้เพื่อป้องกันมิได้บุกรุก แต่อย่างไรก็ดียังมีพื้นที่สาธารณะหลายแห่งที่ชุมชนสามารถช่วยรักษาสภาพไว้และใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องด้วยพลังของการจัดการบริหารพื้นที่กันเอง และอยู่ในท่ามกลางของความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นประเด็นหนึ่งที่ควรศึกษาคือ ระบบการจัดการพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนที่มีประสิทธิผลดังกล่าว เพื่อนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ดำเนินการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ให้ยังคงสภาพและอำนวยประโยชน์ต่อชุมชนอยู่ต่อไป

การวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งประเทศแคนาดา (Canada International Development Agency or CIDA) และสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะผู้วิจัยขอขอบคุณองค์กรทั้งสองนี้เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานที่ดินจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่
กรุณาให้ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่สาธารณะเพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ รวมถึงผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำ
หมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้การสัมภาษณ์และให้ความรู้ทักษะ
ประสบการณ์เกี่ยวกับระบบการจัดการบริหารพื้นที่สาธารณะแก่คณะผู้วิจัย และขอขอบคุณคุณ
พูลทรัพย์ เป้าธรรม ที่กรุณาพิมพ์ต้นฉบับด้วยความตั้งใจและอดทน รวมถึงเจ้าหน้าที่ของ
สถาบันวิจัยและพัฒนา ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ที่ช่วยดำเนินการะกิจในหลายประการ

คณะผู้วิจัย

17 พฤศจิกายน 2537